

DOI: 10.33663/0869-2491-2021-32-112-119

УДК 340.123, 342

О. О. САМОЙЛЕНКОкандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник*
ORCID: 0000-0002-4624-5105**СЕРГІЙ ІВАНОВИЧ ЗАРУДНИЙ: РОЗДУМИ ДО ЮВІЛЕЮ**

У статті висвітлюється життєвий і творчий шлях видатного правознавця, перекладача, державного діяча, сенатора українського походження Сергія Івановича Зарудного. Поданий загальний огляд його службової кар'єри. Особлива увага приділяється його ролі і місцю в роботі комісії з розроблення селянської та судової реформ. Зроблено висновок, що багатогранний доробок С. І. Зарудного є невід'ємною і важливою складовою української юриспруденції ХІХ століття.

Ключові слова: С. І. Зарудний, судова реформа 1864 р., селянська реформа 1861 р., юрист, літературна діяльність, переклад.

Самойленко Е. А. Сергей Иванович Зарудный: размышления к юбилею

В статье освещается жизненный и творческий пути в выдающегося правоведа, переводчика, государственного деятеля, сенатора украинского происхождения Сергея Ивановича Зарудного. Представлен обзор его служебной карьеры. Особое внимание уделяется его роли и месту в работе комиссии по разработке крестьянской и судебной реформ. Сделан вывод, что многогранные достижения С. И. Зарудного являются неотъемлемой и важной составляющей украинской юриспруденции ХІХ века.

Ключевые слова: С. И. Зарудный, судебная реформа 1864 г., крестьянская реформа 1861 г., юрист, литературная деятельность, перевод.

Samoilenko Olena. Serhiy Zarudny: Reflections on the Anniversary

The article refers to the life and creative career of an outstanding lawyer, translator, statesman, senator, privy councilor of Ukrainian origin Serhiy Zarudny. The overview of his career is given. Special attention is paid to his role and place in the work of the Commissions on formulation Peasant and Judiciary reforms. It is concluded that the multifaceted achievements of S. Zarudny is an integral and important component of the Ukrainian jurisprudence of the 19th century.

Key words: S. Zarudny, Judiciary reform of 1864, Peasant reform of 1861, lawyer, literary activity, translation.

Актуальність дослідження. Останнім часом біографічні статті набувають дедалі більшої актуальності. Завдяки таким дослідження ми маємо змогу простежити динаміку внутрішнього світу людини, показати історію особистості у взаємодії з іншими постатями, з культурними та інтелектуальними традиціями. А також відстежити, як через діяльність особистості об'єктивні закономірності втілювалися в реальну дійсність.

Огляд літератури. Життєвий і творчий шлях, службова кар'єра видатного правознавця, державного діяча українського походження Сергія Івановича Зарудного висвітлені фрагментарно в енциклопедичних виданнях, а також у роботах В. В. Водозова, Г. А. Джаншиєва, В. Л. Модзалевського, І. С. Міронові та інших науковців.

* **Samoilenko Olena**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Senior Research Officer.

Мета публікації. Мета даного дослідження – з'ясувати маловідомі сторінки біографії видатного правознавця, перекладача, державного діяча, сенатора українського походження Сергія Івановича Зарудного.

Виклад основного матеріалу. Цього року виповнюється 200 років від дня народження видатного правознавця і державного діяча С. І. Зарудного.

Народився Сергій Іванович 17 березня 1821 р. у селі Колодязне Куп'янського повіту Харківської губернії (тепер – Дворічанський район Харківської області) в родині поручника артилерії у відставці Івана Андрійовича і Варвари Михайлівни Зарудних¹. Походив з давнього старшинського шляхетського роду, коріння якого згадується з XVII століття. Його предок, С. Зарудний, обіймав пост генерального військового судді за гетьмана Б. Хмельницького. Це був колись багатий, а згодом збіднілий малоросійський рід. Дитинство Сергія минуло у селі, де він народився. А 1835 р. він переїхав до Харкова, де самостійно розпочав підготовку до вступу в університет. Хлопчик з дитинства цікавився російською та іноземною літературою, добре знав кілька мов – французьку, італійську та англійську.

Освіту здобув на фізико-математичному факультеті Харківського університету, який закінчив 1842 р. і з ступенем кандидата математики. Оскільки його дитинство і студентські роки позначилися матеріальною скрутою, сподіваючись на гарну роботу та платню (штатну посаду астронома в Пулковській обсерваторії), Зарудний переїхав до Петербурга. Але сталося не так, як гадалося.

За спогадами сучасників, блискуче освічений молодий запорожець-астроном приїхав восени 1842 р. у Петербург. Жвавий південний темперамент, гострий розум, невичерпний малоросійський гумор, веселість і дотепність у зв'язку з багатосторонньою освітою привернули увагу в Петербурзі².

У листопаді 1842 р. він розпочав державну службу в чині колезького секретаря Департаменту Міністерства юстиції, від квітня 1843 р. – старший помічник столоначальника, від січня 1845 р. – виконувач обов'язків столоначальника, а через два роки, 15 січня 1847 р., затверджений на цій посаді³. Волею долі математик за освітою мусив стати юристом. Завдяки своїй наполегливій праці він швидко вивчив весь багаж російської юриспруденції і почав знайомитися з класичними творами іноземної юридичної літератури. Відсутність офіційної юридичної освіти ніяк не заважала С. Зарудному. Його перебування в Міністерстві юстиції дало можливість ознайомитися із судовою практикою і процесуальною технікою. Протягом 1843 р. через Зарудного проходило листування між головою Другого відділення Імператорської канцелярії графом Д. Н. Блудовим і міністром юстиції графом В. Н. Паніним з питань перегляду цивільного судочинства. Це дало йому можливість досконало вивчити всі слабкі аспекти та недоліки тодішнього законодавства. Питання майбутнього реформування судової системи просувалися вкрай повільно через консервативну позицію В. М. Паніна. Згодом, у 1894 р., у своїх Спогадах, надрукованих у «Збірнику Правознавства», Зарудний напише «...це була моя школа».

Влітку 1847 р. С. І. Зарудний був відряджений на чотири місяці в Європу для ознайомлення з системою французького судочинства.

У жовтні 1849 р. здібний посадовець призначений старшим юрисконсультом Консульства, заснованої при Міністерстві юстиції, якою він керував до 1856 р. За цей час він високо підняв її значення, створив зразкову школу практичної юриспруденції і заклав основи російських юридичних доктрин. Він намагав-

ся внести єдність у хаос казусів. Зі складних юридичних питань до нього часто зверталось багато чинів міністерства і сенатських оберсекретарів. С.І. Зарудний утворив при консультації школу, в якій пробували свої сили молоді й талановиті юристи.

У 1852 р., зі збереженням посади в Міністерстві юстиції, він призначений діловодом Комітету про перегляд цивільного судочинства. І хоча ще не йшлося про запровадження принципів усності і гласності судочинства, амбітний чиновник намагався ввести в цивільний процес хоча б другорядні технічні удосконалення. На жаль, результати роботи комітету лягли під суцукно.

У 1856 р. Зарудний звільнений з посади в Консультації при Міністерстві юстиції та відряджений у розпорядження генерал-ад'ютанта князя В. В. Васильчикова, у комісію з розкриття зловживань в інтендантській частині Південної та Кримської армій під час Кримської війни 1853–1856 рр. Він успішно здійснював розслідування в Одесі, Сімферополі, Севастополі та інших містах півдня Росії, під час яких розкрив факти казнокрадства, хабарництва в військовому відомстві. Відтоді почалося його швидке кар'єрне зростання. Так, у квітні 1857 р. він призначений помічником статс-секретаря, а вже у жовтні 1859 р. – виконувачем обов'язків статс-секретаря Департаменту цивільних і духовних справ Державної ради. Водночас відбувалося його підвищення в чинах: у грудні 1857 р. він набув чин статського радника, у січні 1859 р. – дійсного статського радника, а в січні 1864 р. – таємного радника.

У 1858 р. Зарудний знову від'їжджає у відрядження за кордон для вивчення існуючого в іноземних державах порядку судочинства і устрою судових місць. Він багато часу приділив узагальненню європейського досвіду. Після повернення із закордонного відрядження взяв активну участь у роботі Державної ради над проектом Статуту цивільного судочинства.

Правознавець чітко усвідомлював необхідність постановки всього судового права на абсолютно новому для тодішньої Росії фундаменті. Перші спроби щодо реформування судової системи, що відбувалися на початку XIX століття, не були втілені в закони і робота багатьох колективів і комісій виявилася безуспішною, оскільки стояло завдання не перетворити суди, а тільки поліпшити їх. У середині XIX століття непридатність існуючої судової системи стала цілком очевидною. З приходом до влади Олександра II було вирішено ґрунтовно змінити суди, зокрема викоринити з них хабарництво. С.І. Зарудний, ознайомившись із закордонним досвідом, твердо засвоїв значення гласності, усності та змагальних засад у процесі і всіма силами намагався провести ці принципи в свідомість Державної ради. Протягом 1859 р. С.І. Зарудний склав 11 великих записок, зокрема і щодо касаційного суду, змагальності судового процесу, введення системи мирових суддів, створення стану присяжних повірених. Він виступав за широку судову реформу, був твердо впевнений, що із залученням великої кількості юристів (практиків і теоретиків) спочатку мають бути напрацьовані основні засади реформи. Зарудний став одним з авторів проекту цивільного судочинства і пояснювальної записки до нього (1860).

Паралельно він брав участь у розробленні проекту звільнення селян. У вересні 1860 р. його призначили на допомогу державному секретарю на час розгляду проекту в Головному комітеті з селянського питання. Чудово розуміючи, що без скасування кріпосного права докорінні зміни судової системи не мож-

ліві, він був активним членом Комісії губернських і повітових установ, яка сприяла здійсненню селянської реформи. Згодом С. І. Зарудний не раз згадував, що якби не була проведена селянська реформа 19 лютого 1861 р., то не були б затверджені і Судові статuti 20 листопада 1864 р. За працю у здійсненні селянської реформи правознавець нагороджений золотою «селянською» медаллю, яку він цінував вище за всі інші нагороди⁴. У квітні 1859 р. він став членом комісії при Міністерстві внутрішніх справ для складання проектів нового статуту повітньої поліції і нормативних документів щодо розбору суперечок і непорозумінь між поміщиками і селянами.

Саме в цей час у С. І. Зарудний налагодилось і особисте життя. У 1859 р. він одружився із Зоєю Олександрівною Мясново (1836–1901 рр.), донькою титулярного радника. Вона стала чудовою мамою для восьми дітей: Катерини, Олександра, Сергія, Зої, Івана, Марії, Анастасії та Варвари⁵. Як правило, літні канікули Зарудний із родиною проводив у маєтку своєї дружини в Куп'янському повіті Харківської губернії. З усіх дітей найбільшу популярність здобув його син Олександр Сергійович (1863–1934 рр.) – статський радник, присяжний повірений. У 1917 р. він обіймав пост товариша міністра (березень–червень 1917 р.) і міністра юстиції (червень–вересень 1917 р.). Донька, Катерина, стала художницею.

З січня 1861 р. Зарудний був переміщений з Департаменту цивільних і духовних справ у Департамент законів Державної ради на посаду виконувача обов'язки статс-секретаря. У жовтні 1861 р. Д. Н. Блудов подав імператорові доповідь про стан справ з пропозиціями на майбутнє. Олександр II схвалив і затвердив комісію, до складу якої входили відомі юристи, освічені люди того часу: А. П. Плавський, Н. І. Стояновський, С. І. Зарудний, К. П. Победоносцев, П. Н. Даневський, С. П. Шубін, А. П. Вілінбахов. Наприкінці 1861 р. головою комісії замість 77-річного Д. Н. Блудова став 73-річний князь П. П. Гагарін⁶. Він дав юристам офіційну санкцію на повну свободу дій і можливість вільного використання досвіду науки і практики народів Європи. Комісія розпочала роботу, запозичуючи із судових статутів європейських держав все краще, що виправдало себе на практиці. Звичайно, реформатори рахувалися з російською дійсністю та традиціями і вносили у свої проекти певні корективи. Робота комісії велася зі жвавими суперечками. Її наслідком стали «Основні положення перетворення судової частини в Росії», які були розглянуті і затверджені об'єднаними департаментами законів і цивільних справ Державної ради, а потім і загальними зборами Державної ради. За пропозицією С. І. Зарудного «Основні положення» були опубліковані в «Зібранні Узакошень» і набули широкого розголосу. Тим самим урядовець намагався не допустити зворотних рухів у підготовці та заручитися підтримкою громадськості⁷.

Звістка про те, що уряд вирішив створити новий суд, була зустрінута без тієї злоби, яка супроводжувала селянську реформу. Але і тут не обійшлося без певної боротьби. Найбільший спротив викликала ідея запровадити в Росії суд присяжних. Консерватори намагалися довести, що присяжні, обрані з неписьменних селян, нічого не розуміють у суді. Беручи до уваги всі пропозиції та зауваження, цим зайнялася особлива комісія під головуванням В. П. Буткова, яка була створена при Державній канцелярії. Вона поділялася на три секції: цивільну, кримінальну та судочинства. До її складу увійшли 30 осіб, зокрема С. І. Зарудний, К. П. Победоносцев, М. В. Калачов, М. А. Буцьковський, Д. О. Ровинський. Протягом

11 місяців 1863 р. комісія розробила проекти Заснування судових установлень, Статуту цивільного судочинства, Статуту кримінального судочинства та Статуту про покарання, які накладаються мировими судьями. Ці проекти спочатку опрацьовувалися в II Відділенні імператорської канцелярії і в грудні 1863 р. міністром юстиції Д. Н. Замятіним передані в Державну раду, де розглядалися аж до 20 листопада 1864 р., коли були затверджені імператором і набули сили закону.

Як наслідок створена нова інституційна структура судочинства, приклад «творчої адаптації всіх кращих досягнень юриспруденції і судової практики західноєвропейських країн, головним чином Франції та Великобританії»⁸. Так, дотримуючись традицій англійського права, російська юстиція поділялась на мирову і загальну, кожна при цьому мала особливу організацію і незалежну сферу дії. З французького права упорядники статутів взяли ідею єдиної і для мирових, і для загальних судів касаційної інстанції⁹.

Під час згаданих перетворень відбулась корінна зміна судоустрою, процесуального та частково матеріального права Російської імперії. Був введений принцип незалежності суддів. Реформа встановила єдину підсудність новому суду всіх станів у кримінальних та цивільних справах. В основу реформи 1864 р. до певної міри був покладений принцип поділу влади (наскільки взагалі його можна було застосовувати в тодішній Росії): судова влада відокремлювалася від законодавчої, виконавчої, адміністративної. У законі зазначалося, що в судовому процесі «влада звинувачувальна відділяється від судової». Проголошувалася рівність усіх перед законом¹⁰. Реформа встановлювала і нові принципи процесу: гласність, змагальність, усність. Зміни в процесуальному праві і судоустрої вимагали заснування, по суті, нового для Росії інституту – адвокатури.

Тасмний радник Зарудний багато і старанно попрацював над судовою реформою. Він передбачливо зібрав і систематизував у 74-х томах всі матеріали «Справи щодо перетворення судової частини в Росії» і передав їх в архіви петербурзьких книгосховищ. Ці матеріали сьогодні є цінною історико-юридичною пам'яткою.

За свідченням А.Ф. Коні, Зарудний був «видатний і надзвичайно симпатичний та оригінальний юрист і людина ... маючи особливу здатність, працюючи сам більше всіх, спонукати і інших працювати, і до того ж працювати не по-казенному тільки, а сповна з любов'ю до справи...»¹¹.

У січні 1865 р. правознавець за проведення судової реформи був удостоєний ордена Св. Анни 1-го ступеня. Через рік – сенатор 2-го Департаменту, а потім 4-го. У 1867 р. Д. М. Замятіна на посту міністра юстиції змінив граф К. І. Пален. Для С. І. Зарудного настали несприятливі часи як для головного ініціатора судових перетворень. Новий міністр поставився вороже до основ Судових статутів. Зусиллями реакції С. І. Зарудний 01 січня 1869 р. відсторонений від законодавчих робіт і призначений сенатором, але не в касаційний департамент, а в один зі старих департаментів Сенату – межовий¹². Як це не прикро, але головний автор Судових статутів так і не був переведений у касаційні департаменти, в утворенні яких він відіграв важливу роль. Він дуже хвилювався з цього приводу, навіть хотів піти у відставку, але родинні справи не дали йому цього зробити. Сумлінно працюючи і в цьому департаменті, він завершив багато справ, які тяглися десятиліттями.

У цей час С. І. Зарудний був обраний почесним мировим суддею Куп'янського округу Харківської губернії, а 1886 р. – почесним членом Московського юри-

дичного товариства. Він до останнього палко захищав засади судової реформи. І хоча контрреформатори виступали за зміну основних положень, Зарудний завжди обстоював свої думки, виступав проти формалізму у судових справах та нескінченної тяганини у судах.

С. І. Зарудний був настільки працелюбним, що навіть у вільний час його мозок постійно працював. Зокрема, він займався літературною діяльністю. З огляду на те, що з дитинства він вільно володів французькою та італійською мовами, він займався перекладами літератури та законів. У 1869 р. він видав у двох томах дослідження «Цивільне уложення італійського королівства і російські цивільні закони. Досвід порівняльного вивчення системи законодавств», згодом, у 1870 р. – «Торговельне уложення італійського королівства і російські торговельні закони. Досвід порівняльного вивчення системи законодавств». У 1873 р. він склав для I-го з'їзду російських юристів доповідь «Про необхідність повного видання цивільних законів 1857 року і узгодження їх з усіма подальшими узаконеннями».

А у 1879 р. С. І. Зарудний переклав російською мовою та видав із власними коментарями класичну працю Чезаре Беккарія «Про злочини і покарання».

В Італії кінця XIX століття великого поширення набула історія всесвітньої літератури. У 1883–1885 рр. А. де Губернатісом видана 18-томна історія всесвітньої літератури, в якій третій том був присвячений історії ліричної поезії, російської зокрема. Саме в цей час (1884 р.), С. І. Зарудний переклав і видав у Флоренції невелику книжку «*Fiore della poesia russa*»¹³ («Квіти російської поезії»), що включала прозаїчний італійський переклад ряду вибраних поезій Лермонтова, Майкова, Кольцова та Жемчужнікова.

Правознавець захоплювався італійською літературою, а також середньовічною і новою історією, був палким шанувальником творчості Данте. Останні роки життя він старанно займався перекладом «Божественної комедії» Данте, супроводжуючи переклад докладною передмовою і примітками. На жаль, він встиг завершити лише першу частину комедії, яка мала назву «Пекло» і побачила світ у Сан Петербурзі 1887 р.

Під кінець життя тяжкого удару йому завдав випадок із циркуляром Сенату мировим з'їздам із вимогою від суддів щомісячних звітів. Проти цього рішення виступив С. Зарудний і призупинив у куп'янському мировому з'їзді виконання указу з подальшим донесенням про це у Сенат. Проте правознавця не підтримали і судді, які довірилися авторитету С. І. Зарудний, отримали від Сенату дисциплінарне зауваження. Невдовзі, у грудні 1887 р., він тяжко захворів. Консиліум лікарів прийняв рішення їхати йому лікуватися до Ніцци. Але серце великого реформатора не витримало, і С. І. Зарудний помер 19 грудня 1887 р. в поїзді, за кілька верст до Ніцци, в якій і був згодом похований.

Висновки. Як засвідчила історія життя Сергія Івановича Зарудного, наполеглива праця, чесність, терпіння, цілеспрямованість творять дива. Звичайний математик, який мріяв стати астрономом, волею долі став юристом. У Департаменті Міністерства юстиції С. І. Зарудний прослужив майже 15 років, обіймаючи різні посади від старшого помічника столоначальника до старшого юрисконсульта консультації Міністерства юстиції. Він став видатним правознавцем, перекладачем, державним діячем, сенатором, таємним радником. Він брав активну участь у розробленні основних положень селянської реформи 1861 р. та судової реформи 1864 р. Сумно, що згодом йому довелося побачити руйнування реакцією справи

його життя. Він до останнього стояв на сторожі здобутків демократичних засад судоустрою та судочинства. Дуже чітко охарактеризував постать С.І.Зарудного відомий правознавець, публіцист, історик Г.А.Джаншиєв: «...і тільки один Сергій Іванович Зарудний з небагатьма друзями стояв непохитно, як мовчазне, але живе втілення ідей правого і милостивого суду, стояв, немов маяк на самотній скелі, що ллє своє рятувальне світло на зло розбурханим похмурих стихіям».

1. Модзалевскій В.Л. Малоросійскій Родословник. Т.ІІ: Е-К. Киев, 1910. С.313.
 2. Джаншиєв Г.А. С.И.Зарудный и судебная реформа: историко-биографический эскиз. Москва, 1889. С.6, 165. 3. Федорченко В. Имперский дом. Выдающиеся сановники: в 2 т. Т.1. Красноярск–Москва. 2001. С.474. 4. Джаншиєв Г.А. Зарудный Сергей Иванович. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. Т.ХІІ. Санкт-Петербург, 1894. С.309–310. 5. *Rodovid*. URL: <https://ru.rodovid.org/wk/%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D1%8C:849794> 6. Джаншиєв Г.А. Основы судебной реформы. К 25-летию нового суда. Историко-юридические этюды. Москва, 1891. С.45–46. 7. Захаров В.В. Становление и развитие института судебных приставов в России. Вторая половина XIX – начало XX века. Москва, 2010. С.108. 8. Тарановски Т. Судебная реформа и развитие политической культуры царской России. Великие реформы в России, 1855–1874. Москва, 1992. С.305. 9. Шаркова И.Г. Мировой судья в дореволюционной России. Государство и право. 1998. № 9. С.79. 10. Новицкая Т. Великие реформы Александра II (от ликвидации тайной полиции к введению суда присяжных). *Российская юстиция*. 1998. № 4. С.61. 11. Федорченко В. Указ. соч. С.475. 12. Міронова І.С. Зарудний Сергій Іванович (1821–1887) – український і російський правознавець, державний діяч Російської імперії. *Проблеми політичної історії України*. Вип.14. 2019. С.46. 13. Fiori della poesia russa. Versione italiana di *Sergio Zarudni*. Con proemio di A. de Gubernatis. Firenze, 1884. 28 p.

References

1. Modzalevskiy V.L. Malorossiyskiy Rodoslovnik. Tom II. Ye-K. Kiev, 1910. S.313. [rus]. 2. Dzhanshiyev G.A. S.I.Zarudnyy i sudebnaya reформа: istoriko-biograficheskiy eskiz. Moskva: Tipografiya Ye. Gerbek, 1889. S.6. [rus]. 3. Fedorchenko V. Imperskiy dom. Vydayushchiesya sanovniki. V 2 t. T.1. Krasnoyarsk–Moskva. 2001. S.474. [rus]. 4. Dzhanshiyev G.A. Zarudnyy Sergey Ivanovich. Entsiklopedicheskiy slovar' Brokgauza i Yefrona. T.XII. Sankt-Peterburg, 1894. S.309–310. [rus]. 5. *Rodovid*. URL: <https://ru.rodovid.org/wk/%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D1%8C:849794> 6. Dzhanshiyev G.A. Osnovy sudebnoy reformy. K 25-letiyu novogo suda. Istoriko-yuridicheskiye etudy. Moskva, 1891. S.45–46. [rus]. 7. Zakharov V.V. Stanovleniye i razvitiye instituta sudebnykh pristavov v Rossii. Vtoraya polovina XIX – nachalo XX veka. Moskva, 2010. S.108. [rus]. 8. Taranovskiy T. Sudebnaya reформа i razvitiye politicheskoy kul'tury tsarskoy Rossii. Velikiye reformy v Rossii, 1855–1874. Moskva, 1992. S.305. [rus]. 9. Sharkova Y.H. Myrovoy sud'ya v dorevoluytsyonnoy Rossyy. *Hosudarstvo y pravo*. 1998. № 9. S.79. [rus]. 10. Novytskaya T. Velykiye reformy Aleksandra II (ot lykvydatsyy taynoy polytsyy k vvedenyuy suda prysyazhnykh). *Rossiyskaya yustitsyya*. 1998. № 4. S.61. [rus]. 11. Fedorchenko V. Ymperskiy dom. Vydayushchiesya sanovnyky. V dvukh tomakh. T.1. Krasnoyarsk–Moskva 2001. S.475. [rus]. 12. Mironova I.S. Zarudnyy Serhiy Ivanovych (1821–1887) – ukrayin's'kyi i rosiys'kyi pravoznavets', derzhavnyy diyach Rosiys'koy imperiyi. *Problemy politychnoy istoriyi Ukrayiny*. Vyp.14. 2019. S.46. [ukr]. 13. Fiori della poesia russa. Versione italiana di *Sergio Zarudni*. Con proemio di A. de Gubernatis. Firenze, 1884. 28 p.

Samoilenko Olena. Serhiy Zarudny: Reflections on the Anniversary

The article refers to the life and creative career of an outstanding lawyer, translator, statesman, senator, privy councilor of Ukrainian origin – Serhiy Zarudny. The overview of his official career is

given. The life history of Serhiy Zarudny is hard work, honesty, patience, purposefulness.

Serhiy Zarudny was born on March 17, 1821 in the village of Kolodyazne, Kupyansk district, Kharkiv province. In 1842 he graduated from the Faculty of Physics and Mathematics of Kharkiv University with a mathematician's degree.

However, the mathematician who dreamed to be an astronomer, by a twist of fate had to become a lawyer when he got hired by the Department of the Ministry of Justice. Thanks to his hard work, he quickly took a close look at Russian jurisprudence and began to study classical works of foreign legal literature. The lack of official legal education did not discourage S. Zarudny in any way – it was the area where he found his mission.

In the Department of the Ministry of Justice, Zarudny served for almost 15 years holding various positions – from senior aide of the Head of the Department to senior legal adviser at the Ministry of Justice. He became an outstanding lawyer, translator, statesman, senator, privy councilor. He took an active part in the development of fundamental provisions of the Peasant Reform of 1861 and the Judiciary Reform of 1864. It is sad that later he had to observe the destruction of his life-work by reactionary forces. He remained steadfast to the last, defending achievements of the democratic principles in justice system and judicature.

Key words: Zarudny S.I., Judiciary reform of 1864, Peasant reform of 1861, lawyer, literary activity, translation.

DOI: 10.33663/0869-2491-2021-32-119-131

УДК 340+001.32(477)

І. Б. УСЕНКО,
професор*

ORCID: 0000-0002-6832-2933

НОВИЦЬКИЙ ВІКТОР ІЗМАЙЛОВИЧ: СПРОБА НАУКОВОЇ БІОГРАФІЇ

У контексті сучасного антропологічного підходу досліджується життєвий і творчий шлях українського правознавця та архівіста В. І. Новицького, наукового співробітника Комісії для вивчення західноруського і українського права Всеукраїнської академії наук. Аргументується належність його авторству пріоритетної праці з історії дворянства XVI–XVII століть.

Ключові слова: Україна, правознавство, історія юридичної науки, Всеукраїнська академія наук, Новицький В. І., наукова біографія, історія українського права, архівна справа, історіографія.

Usenko I. B. Novitskiy Viktor Izmaylovich: попытка научной биографии

В контексте современного антропологического подхода исследуется жизненный и творческий путь украинского правовед и архивиста В. И. Новицкого, научного сотрудника Комиссии по изучению западнорусского и украинского права Всеукраинской академии наук. Аргументируется принадлежность его авторству приоритетной работы по истории дворянства XVI–XVII веков.

Ключевые слова: Украина, правоведение, история юридической науки, Всеукраинская академия наук, Новицкий В. И., научная биография, история украинского права, архивное дело, историография.

* Usenko Igor, Full Professor